

MEKINJSKA PRISEGA

Iz okolice Kamnika je ohranjen prisežni obrazec iz konca 18. stoletja. Prisežni obrazec je bil v rabi pri krajevnem sodišču državnega gospostva Mekinje v letu 1789. Po tem prisežnem obrazcu sta pričala dva mekinjska podložnika, in sicer Jakob Šarc in Primož Škerjanc v tožbi dolskega podložnika Miha Pevca proti dolskemu podložniku Martinu Šarcu in njegovi ženi Jeri. Prisegla sta na krajevnem sodišču državnega gospostva Mekinje 16. oktobra 1789. Prisežni obrazec je ohranjen med spisi krajevnega sodišča Dol v Arhivu Slovenije (Gr. A I., fasc. 34).

Prisežni obrazec je zapisan za pričevanje vsakega podložnika nekoliko drugače, zato objavljamo oba zapisa. Oba mekinjska podložnika, ki sta prisegla, sta bila iz vasi Preserje.

Eidesformel. Jest Jacob Sharz perseshem k Bogou Ozhetu, Sinu, suetmo Duchu eno pravo resnizhno Persego, de jest zhes le tu, kar bodem sdei uprashan, bres nasaidershaina, al Samouzhuaia, to zhisto Resnizo po mojem Vedeozhi, Nobenimo k Nuz al Skodi, ampak samo to Pravizo povedat ozhem, tokres, kok mei Gospud Boug pomagei. Amen.

Jest Primas Skerjanz perseshem k Bogou Ozhete, Sinu, Suetmo Duchu eno pravo resnizhno Persego, de jest zhes le tu, kar bodem sdei uprashan, bres Nasaidershaina, al Samouzhuaia to zhisto Resnizo po mojem Vedeozhi Nebemo k Nuzi, al h Skodi ampak samo to Pravizo povedat ozhem, toku res koker meni Gospud Boug pomagei. Amen.

**DOPOLNILO K PREGLEDU O ZAPISANIH PRIMERIH
URADNE SLOVENŠČINE
IZ 16., 17. IN 18. STOLETJA**

V lanskem letniku JiS sem v zadnjih dveh številkah objavil prispevek O zapisanih primerih uradne slovenščine iz 16., 17. in 18. stoletja. Njegov nastanek je sprožilo gradivo, ki ga je odkril v ljubljanskem nadškofijskem arhivu pravni zgodovinar dr. Anton Svetina in ga komentiral za JiS. Ker je šlo za gradivo, ki se v zgodovinskem, slavističnem in pravniškem strokovnem tisku pogosto objavlja, ni pa o njem kakšnega sistematičnega pregleda, sem se v dogovoru s takratnim urednikom JiS lotil nekakšnega uvoda v tak pregled. Po eni strani sem hotel dati osnovne informacije o značaju in pomenu dokumentov uradne

slovenščine iz navedenih treh stoletij, hkrati pa tudi čim bolj popoln bibliografski pregled nad objavljenim gradivom. Kljub dokajšnjemu obsegu je članek vsebinsko ostal torzo, saj v njem nisem uspel upoštevati ne le »gorskih bukev«, torej vinskogoriških zakonov, ki jih je že monografsko obdelal Metod Dolenc, ampak tudi cele vrste drugih oblik pravnih ali uradnih tekstov, kakor npr. pogodbe različnih vrst, uradne razglase, testamente. Te pomanjkljivosti ne bo mogoče tako kmalu zapolniti. Ker pa naši arhivski strokovnjaki tako rekoč iz dneva v dan odkrivajo nove tekste uradne slovenščine, med njimi tudi tako pomembne, kakor so prisežni obrazci za mestne sodnike, saj dokazujejo, da je še sredi 18. stoletja večina sodnikov kranjskih mest prisegala v slovenščini, je uredništvo JiS sklenilo objavljati občasno takšno gradivo v posebni rubriki »Iz zgodovine uradne slovenščine«. Ta novi okvir izkoriščam, ker mi ni mogoče vsebinsko in problemsko dopolniti lanskoletnega preglednega članka, vsaj za gradivsko dopolnitev. Zadevno ga dopolnjujejo tako vsi zgoraj natisnjeni članki z novimi najdbami, od že objavljenega gradiva pa moram opozoriti še na dve prisegi, ki jih v času pisanja mojega članka nisem mogel bibliografsko preveriti, ker sem imel o njiju pomanjkljive podatke.

Pomembna je zlasti prisega davčnega izterjevalca Jurija Šubeca iz leta 1656, ohranjena v kranjskih deželnih protokolih, kakor zelo nekonkretno navaja njen objavitelj August Dimitz. Objavil jo je kot primer takratnega slovenskega sodnega jezika v četrtem delu svoje *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813* (Lj. 1876, str. 130, 131). Druga prisega, ki mi je pri pisanju članka o uradni slovenščini ušla iz razvida, je dosti mlajša. Gre za slovenski prisežni obrazec iz Štajerske. Našel ga je v protokolu deželskega sodišča z gradu Hrastovec, shranjenem na ptujskem gradu, France Kotnik in ga s skupim komentarjem objavil v članku *Slovenska prisega iz Hrastovca* (ČZN 1928, str. 147, 148). Kotnik je sodil, »da je zapis prisege iz druge polovice XVIII. stoletja« (tam, str. 148).

Opozoril bi še na članek Antona Svetine *Odlomki iz koroške zgodovine* (Kronika 1973, str. 97—104), ki pretežno govori o uporabi slovenščine v koroških cerkvah, ki so sodile v ljubljansko škofijo. Za naš problem priseganja v slovenskem jeziku je pomemben odstavek:

»Leta 1632 je bamberški škof Janez Jurij potoval skozi Koroško in je službeno obiskal vsa bamberški škofiji podložna mesta in gospostva na Koroškem. 6. septembra je prišel v mesto Beljak, kjer so ga slovesno sprejeli in mu je vse prebivalstvo s prisego potrdilo svojo zvestobo. Slovenci so škofu prisegali v svojem jeziku, moški s privzdignjenimi tremi prsti, ženske s polaganjem desne roke na prsi, knapi pa po običajih rudarjev z vzdignjeno desno pestjo.« (Tam, str. 100.)

Odstavek, ki ga je Svetina, kakor navaja v opombi (tam, str. 103), povzel po članku M. Mayerja *Huldigungsreise Johann Georg's Bischof's zu Bamberg, durch Kärnten im Jahre 1632* (Carinthia 1820, št. 3), je pomemben z dveh aspektov. Prvič iz njega razberemo, da so bile takšne poklonitvene prisege, kakršne je za škofjeloško gospostvo freisinskih škofov in blejsko gospostvo škofov v Brixenu na Tirolskem iz istega časa našel in objavil Milko Kos (GMDS 1941, str. 71—74), v uporabi tudi na posestvih bamberških škofov v času po reformacijskih pretresih. Hkrati to pričevanje utrjuje podmeno, da gre pri tovrstnem priseganju

za prakso oddaljenih škofij, ki so imele svoja posestva na slovenskem ozemlju, medtem ko fevdalni gospodje z domačih gradov in cerkvenih središč niso čutili potrebe po takšnih poklonitvenih prisegah, ali pa se jim jih vsaj ni zdelo vredno zapisati, ker doslej zanje ni bil najden še noben obrazec.

Po drugi strani pa je pričevanje o prisegi bamberškemu škofu v Beljaku pomembno zato, ker govori tudi o priseganju žensk. Poklonitvene prisege so bile navadno stvar odraslih moških. Očitno pa so bile možne v kakšnih primerih tudi prisege žensk. Tako moram korigirati svojo trditev, da je bilo takšno priseganje »izključno« moška zadeva (JiS 1972/73, str. 244).

Zapiski, ocene in poročila

LIBER CANTIONUM CARNIOLICARUM KALOBŠKI ROKOPIS

Matija Majar je 1846 uvrstil v Pesmarico cerkveno štiri pesmi iz rokopisa, ki mu ga je posodil Slomšek, najden pa naj bi bil na Kálobju, hribovskem kraju južno od Sentjurja pri Celju. V spremni besedi je zapisal, da so tam še cerkvene molitve in krščanski nauk, od pesmi pa da sta dve znani med ljudstvom, ena je balada o sv. Uršuli, drugo pa je po njegovi misli — imel je dober čut — zložil »pisar tistega spisa«. Pesem o sv. Uršuli je v prepisu izročil Miklošiču, ta Štreklju in je tako prišla v prvo knjigo SNP. To je bilo za dolgo vse, kar se je dalo zvedeti o rokopisu, ki se je kmalu tako založil, da je veljal za zgubljenega. Od tod že ime »kalobski« namesto živega kálobški in seveda ugibanja o njegovi vsebini, kraju nastanka in piscu. Povečini je tako ostalo tudi potem, ko ga je F. Kovačič nanovo odkril in ga 1930 zelo vestno opisal v ČZN. Kalobje samo je bilo treba po njegovih dognanjih odpisati, saj je bila župnija tam šele od 1765. Dali pa so misliti kasnejši organistovski zapisi, ki so usmerjali pogled v Konjice in okolico ali v tiste kraje, ki jih je imela na Štajerskem ljubljanska škofija. Premaknilo se je toliko, da je I. Grafenauer pri obravnavanju štiftarskih pesmi v SJ 1938 lahko od tod upošteval pesem o sv. Uršuli — medtem ko se je moral 1944 v akademijskih Razpravah opreti na Majarjevo priredbo litanijske Marijine pesmi, ker je prišel rokopis v mariborski študijski knjižnici pod nemško oblast. Po osvoboditvi je največ o njem dočeval 1963 Marijan Smolik v disertaciji o verskih resnicah in kontroverzah v stari

cerkveni pesmi. Pomembnost pa so mu pripisovali na splošno, prav izrecno še J. Koruza v JiS 1972, 227.

Naslov Liber cantionum Carniolicarum — Knjiga kranjskih pesmi — nakazuje glavni, zakaj tu je najprej 21 pesmi, nekaterih precej dolgih, pa še dve latinski. Potem so še prevodi mašnih prošenj pred berilom in katekizemski del, prevzet zvesto, samo v skrčeni obliki, iz malega Kanizijevega katekizma slovenske izdaje 1615. Vse troje je utegnilo veljati kot knjižna enota, pripravna za tisk. Katekizem je moral biti sredi 17. stoletja že precej redek, slovenske mašne molitve bi bile velika in kar nenavadna novost, nove pa so bile tudi pesmi, saj so že segale čez okvir bogoslužne rabe v cerkvi. Med njimi ni nobenega besedila, ki bi bilo prevzeto iz dotedanjega izročila. V glavnem je tako tudi v dostavku z 21 pesmimi. Vendar je tu vmes tudi necerkvena o sv. Uršuli, stara vstajenjska, že nekaj predelana Marijina litanijska pesem, pa še molitvene vrstice Duša Kristušova, posveti me in Pridi k nam, Bug nu sveti Duh — vsega tako malo, da se mirno lahko poslovimo od dosedanjega sklepanja, da bi bili v rokopisu zbrani raztreseni deli Hrenove pesmarice. Prav tu, da pesmarica ni imela nič, kasneje pa zelo malo železnega sporeda cerkvene pesmi, da je prinašala toliko novega, še ne preskušenege, v molitvah najbrž tudi tveganega, je v tistih previdnih in nepodjetnih razmerah ni moglo priporočati za natis. Obstala je skoraj neizrabljena — le za eno besedilo se da dognati, da je krožilo v prepisih po Slovenskem.